

УДК 378.03.(045)

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.39156

ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

© А. В. Осіпцов

У статті розглядаються філософські, культурологічні, соціальні та особистісні закономірності генези загальнолюдських цінностей, феноменологія яких полягає у їх конструктогенній властивості, допомагають визначити процеси формування аксіологічно-структурованої особистості людини. Викладені актуальні питання дослідження, яке пов'язане з необхідністю систематизувати низки теоретичних передумов психологічного та педагогічного вивчення закономірностей формування загальнолюдських цінностей

Ключові слова: загальнолюдські цінності, класичний університет, виховний процес, професійна освіта, студентська молодь

The article deals with the philosophical, cultural, social and personal laws of genesis of human values, phenomenology of which is in their constructive feature helps to determine the processes of formation of axiologically-structured personality. Relevant issues of research are stated, which is associated with the need to organize a number of theoretical assumptions of psychological and pedagogical study of patterns of formation of human values

Keywords: universal human values, traditional University, educational process, professional education, university students

1. Вступ

Вирішення актуалізованих складових розвитку системи національної освіти в умовах сучасності ускладнюється тим, що в Україні на сучасному етапі відбулися значні зміни в політичному, соціально-економічному, культурному житті, які привели до певної девальвації цінності праці, загальнолюдських цінностей, які дійсно несуть людині радість й естетичну та морально-етичну насолоду, цінність, можливість соціально-ціннісної самоактуалізації та самореалізації.

2. Постановка проблеми

Зміни у свідомості людини, зокрема учнівської та студентської молоді, які відбуваються під впливом прагматизації суспільних відносин, ставлення людини до світу, формування її світогляду, мислення, особистісної системи ціннісних координат, критеріїв духовно-естетичної та морально-етичної диференціації.

В умовах прагматичної трансформації суспільства вивчення проблеми вибору соціальних цінностей, виховання загальнолюдських цінностей особистості в учнівської та студентської молоді являє собою не лише філософсько-теоретичний, а і аксіологічний, практикологічний, освітньо-виховний та соціальний інтерес.

3. Огляд літератури

Фундаментальні наукові дослідження в галузі аксіологічної теорії доводять, що людство постало перед реальною гуманітарною катастрофою, попередження якої може бути досягнуто тільки в умовах органічного синтезу національного та загальнолюдського, поєднання в умовах освіти і виховання особистісних та соціальних ціннісних орієнтацій особистості шляхом морально-етичного виховання учнівської та студентської молоді як сутнісної складової процесів соціалізації, загальної і

професійної освіти, ціннісного самовизначення та самореалізації особистості (І. Бех, [1], В. Біблер [2], В. Довженко [3], В. Сухомлинський [4], Г. Шевченко [5]).

Метою статті є розгляд і реалізація філософських, культурологічних, соціальних та особистісних закономірностей генези загальнолюдських цінностей особистості людини.

4. Феноменологія розвитку генези загальнолюдських цінностей у процесі формування аксіологічно-структурованої особистості людини

У відповідності до логіки нашого дослідження генезу загальнолюдських цінностей особистості та суспільства ми розуміли та теоретично узагальнювали як процес (від грец. genesis – походження, виникнення, зародження, розвиток) виникнення, походження та подальшого розвитку загальнолюдських цінностей в культурі людини та суспільства, який привів до їх сучасного стану та актуальності в освітньо-виховному просторі.

Обґрунтування генези загальнолюдських цінностей як аксіологічної категорії ми здійснили на основі наукових праць таких вчених, як В. Бездухов [6], В. Біблер [2], В. Григоренко [7], А. Маслоу [8], Л. Овсянецька [9], які обґрунтували в своїх наукових працях положення педагогічної системології як галузі знань, що досліджує генези та буття педагогічних систем, дефініцію їх понять, що існують у межах поліпарадигмального простору сучасної педагогічної дійсності. У наукових процесах вищеперерахованих вчених зазначено, що системоутворюючим чинником зародження поняття «загальнолюдські цінності» є поняття «ціннісні орієнтації» та «потреби» суспільства, в якому живе та діє людина.

В педагогічній системології існує низка дефініцій «ціннісні орієнтації», які за своєю сутністю, структурою, ієрархічністю, емерджентністю та

реляційністю не суперечать один одному, а, навпаки, доповнюють зміст їх визначення. Ця гносеологічна характеристика понять «ціннісні орієнтації» формує структурно-функціональні ознаки, які дозволяють їх ввести до єдиного логіко-семантичного поля нашого дослідження, яке, за твердженням В. Загвязинського [10], є ієрархічною структурою множеності лексичних одиниць, що об'єднані в просторі та часі одним інваріантним значенням і відображають в дослідженні конкретну понятійну сферу, її структурно-функціональні зв'язки, їх когнітивно-логічні інтерпретації, що відображаються в свідомості людини.

В наукових працях В. Загвязинського та А. Закірова поняття «ціннісні орієнтації» визначається як вибіркоче ставлення людини до матеріальних, духовних цінностей, що включає стійкі установки, переконання переваги, що відображаються у свідомості особистості та її поведінці, спосіб індивідуальної диференціації людиною об'єктів різного походження за їх значущістю.

Враховуючи диференційну функцію поняття «ціннісні орієнтації», Г. Анісімов [11], В. Бездухов [6], В. Григоренко [7], М. Єнікеєв [12], та інші це аксіологічне явище визначають як диференціювання та оцінка об'єктів на основі їх цінності для конкретного індивіда, встановлення індивідуалізованого смислу різних об'єктів, змістовна спрямованість особистості, ендогенна основа його екогенної взаємодії з різноманітними об'єктами.

На засадах використання функціонального підходу такі вчені, як І. Бех [1], С. Бубнова [13], В. Долженко [3], А. Маслоу [8], Г. Шевченко [5], переконливо довели соціально-культурологічну сутність поняття «ціннісні орієнтації», яку вони визначають як структурування в свідомості людини позитивної або негативної оцінки вибіркових предметів, об'єктів оточуючого світу для неї, соціальної групи, суспільства, на засадах якої у людини виникає усвідомлене спонукання до певної діяльності, що пов'язано із задоволенням особистих та суспільних потреб її соціальної практики.

Солідарну аксіологічну позицію стосовно сутності поняття «ціннісні орієнтації» підтримують такі вчені, як М. Єнікеєв [12], Б. Ломов [14], Л. Овсянецька [9], які цю детермінанту формулюють як соціальні цінності, що розділяють особистість та які виступають для неї, як ціле життя, соціальні практики, морально-етичні орієнтири та засоби ефективного досягнення цих цілей, і через це набувають ознак функції найважливіших регуляторів соціального поведіння, вчинків, дій індивіда, на засадах яких він свідомо підпорядковує свою діяльність стійкій (домінантній) особистісно-соціальній меті, яка інтеріоризується на рівні готовності і рішучості віддати всі сили й натхнення в її неухильному досягненні.

Здійснивши дефінітивний аналіз різних варіантів визначення сутності поняття «ціннісні орієнтації» на засадах синергетичного та структурно-системного підходу, ми знайшли підтвердження попереднього гносеологічного висновку стосовно

їх іманентності в логіко-семантичному полі дослідження.

Враховуючи креативні та об'єктивні потенції синергетичного і системно-структурного підходів, ми сформулювали уточнений варіант дефініції «ціннісні орієнтації» особистості, які розуміємо та практично формуємо як вибіркочеву та індивідуальну усвідомлену, відносно стійку систему спрямованості мотивів, інтересів та особистісно-емоціональних потреб людини, що релевантно орієнтовані на певний сектор соціально-культурологічних цінностей, які формують осмислений аксіологічний вектор життєдіяльності людини в системі координації та суспільних цінностей. Ціннісні орієнтації людини як суб'єкта соціальної практики представляють собою індивідуалізовану сукупність різноманітних орієнтирів на певні особистісно-соціальні цінності у формі ідеалів, морально-етичних норм поведінки, звичаїв, традицій, світогляду та національної ментальності, що визначаються як ціннісна свідомість людини. Ціннісна свідомість людини як продукт аксіологічних орієнтацій зумовлює способи включення особистості в різні форми суспільної практики, її характер, спрямованість соціально-ціннісної самореалізації людини.

Отже, дефінітивний аналіз різних варіантів визначення сутності поняття «ціннісні орієнтації» доводить, що базовим фактором утворення цього поняття є соціально-культурологічні потреби суспільства, які в аксіології виконують конструкторну функцію по відношенню до системи його цінностей.

Таким чином, логіка дефінітивного аналізу в контексті генези ціннісних понять передбачає конкретизацію сутності поняття конструкторного порядку, і це поняття – «потреби».

У сучасному аксіологічному просторі це поняття розглядається у контексті реалізації протиріч внутрішнього і зовнішнього стану людини, які є основним соціально-біологічним фактором її активності. Такі вчені, як Б. Ломов [14], Г. Шевченко [5], обґрунтували класифікацію потреб людини в залежності від типу її основної діяльності:

- потреби, пов'язані з професійно-трудовою діяльністю, пізнанням, творчою практикою;
- потреби розвитку та саморозвитку індивіда, пов'язані з освітою, вихованням, соціально-ціннісним самовизначенням та самореалізацією;
- потреби, пов'язані із соціальним спілкуванням, взаємодією, соціальною адаптацією та фасилітацією;
- потреби морально-етичні, духовно-естетичні, патріотичні, суспільні;
- потреби безпеки, захищеності, самозбереження, відновлення здоров'я, енергії, рухової активності;
- потреби реалізації репродуктивної функції індивіда.

Значним досягненням в теорії потреб людини є концепція ієрархії (піраміда) потреб людини під впливом її соціально-особистісної діяльності, розроблена А. Маслоу [8]. Вона з позиції мотивів пове-

дінки індивіда пояснює динаміку співвідношення потреб в часі та просторі буття людини. Вчений в основі своєї піраміди поклав первинні потреби (голод, спрага, статеві функції тощо). Наступними визначаються потреби безпеки (відчуття захищеності, звільнення від стану тривожності та страху, невдач та агресивності). Потреби належати до людської спільноти та відчуття любові є наступними в піраміді А. Маслоу [8]; на їх засадах виникає та реалізується потреба поваги (шанування) у формі компетентності, досягнення успіху, схвалення, визнання та авторитету. Наступними в їх ієрархії вчений визначає пізнавальні потреби (знати, уміти, розуміти, конструктивно діяти), на основі яких у моделі (піраміді) розміщено естетичні потреби (краса, порядок, симетрія, гармонія). Найвищою в структурі буття людини А. Маслоу визначає таку соціальну потребу, як потреба до самореалізації особистості, яка представлена у формі реалізації особистісних та соціальних цілей, здібностей, мотивів, форм саморозвитку, самовиховання, самоосвіти, самопізнання людини.

Дослідження моделі ієрархії потреб людини дозволило нам дійти висновку, що природні органічні потреби виникають без їх соціального формування, тоді як всі соціальні потреби є результатом впливу освітньо-виховних факторів, соціальних інститутів суспільства, формування ціннісних орієнтацій, загальнолюдських цінностей особистості. Потреби індивіда є основою його поведінкових актів та соціально-адаптивних механізмів, на засадах яких людина ідентифікує себе як особистість певної спрямованості й інтегрується в сучасні відносини суспільства.

Сформульований висновок дозволяє нам зрозуміти конструктогенну властивість соціальних потреб в генезі понять «цінність» та «загально-людські цінності» людини.

Логіка дефінітивного аналізу понятійного апарату дослідження, створення його семантичного поля, встановлений каузальний тип взаємозв'язку категорій «цінність» та «культура» дозволяють нам визначити в якості наступного кроку дослідження вищезазначеної генези дефініцію поняття «виховання», в умовах якого формується соціально-ціннісна сфера людини. Сутність цього поняття ми розуміємо на засадах наукових праць таких відомих вчених, як І. Бех [1], В. Долженко [3], В. Сухомлинський [4], Г. Шевченко [5], які переконливо обґрунтували низку особистісних, соціальних, культурологічних, аксіологічних ознак цього соціально-педагогічного явища, духовна сутність якого забезпечує продуктивне формування загально-людських цінностей, національної ідентичності, гармонійно розвиненої особистості учнівської молоді.

У контексті аксіологічної спрямованості нашого дослідження сутність дефініції «виховання» ми розглядаємо як процес формування фізичних, психічних, соціально-адаптивних та духовно-етичних здібностей індивіда, цілеспрямованого культивування загальнолюдських цінностей та гуманістичних форм життєдіяльності людини, передачі їй

суспільно-історичного та культурологічного досвіду людства, національної культури та як процес формування особистості у відповідності до аксіологічних підходів вищезазначених й практикологічних стандартів сус-пільства. На основі теоретичних та методологічних підходів вищезазначених вчених ми розглядаємо виховання як процес соціалізації особистості з принциповим врахуванням її індивідуальних харак-терологічних ознак, що реалізуються в наступних формах:

– форми стихійної соціалізації в умовах соціально-культурологічного середовища (сім'я, школа, вищий навчальний заклад, трудовий колектив, суспільні об'єднання тощо);

– форми цілеспрямованого соціального виховання особистості, в структурі якої імплантовані загальнолюдські та соціальні цінності суспільства: мораль, культура суспільства, його гуманістична сутність.

Отже, викладена аргументація стосовно сутності поняття «виховання» доводить в аксіологічному аспекті нашого дослідження, що його стан є критерієм культурно-виховних можливостей суспільства, показником прогнозу прогресивного розвитку його соціально-культурної структури, яка, за визначенням М. Єнікеєва [12], є об'єктивним відображенням інтегративних потенцій освіти на рівні результатів фізичного, професійно-трудоного, морально-етичного, духовно-естетичного, інтелект-туального та концептуально-культурологічного виховання учнівської молоді України.

Мета нашого аксіологічного дослідження, зміст його об'єкту та предмету, каузальний тип зв'язку базових понять в генезі загальнолюдських цінностей в культурі особистості та суспільства спонукав нас до дефінітивного аналізу категорії «цінність» та її інтерпретації в різних наукових працях.

В наукових дослідженнях І. Карпенко, що вивчає філософські закономірності та умови виникнення поняття «цінність», наголошується на тому, що воно виникло під впливом філософсько-етичних ідей В. Віндельбанда, Г. Ріккєрта, М. Шелера, які вважали, що такі цінності, як добро, істина, краса, розум є джерелом розвитку людини, результатом впливу соціальних потреб суспільства, що формують ряд певних цінностей людини. Такі вчені, як Г. Фрейман [15] та в якості історично-культурологічних факторів генези поняття «цінності» наводять результати наукових дискусій, які мали місце в філософії 60–70-х років ХХ століття. Результатом цих дискусій стала дефініція «цінність», яка розумілася як сутність моралі, етичного ідеалу, будь-якої форми свідомості, що актуальні для індивідуума.

У зв'язку з викладеною аргументацією виникло поняття «цінність», яке розглядалося як все те, що людина особливо цінує у своєму житті, у чому вона бачить особливе корисне значення.

Під впливом філософських та культурологічних ідей аксіологічної теорії кінця ХХ століття такими вченими, як А. Маслоу [8], В. Сухомлинський [4], Г. Шевченко [5], була сформована теоретична

основа дефініції «цінність», яка розглядалася як позитивна (корисна) значимість об'єктів оточуючого світу для людини, соціальної групи, суспільства, що визначається як входження в сферу свідомої життєдіяльності людини, соціальних мотивів, інтересу та потреб, на засадах яких вона диференціює ці цінності на матеріальні та духовні, загальнолюдські та вітчизняні, сімейні, професійно-трудові, корпоративні. Викладені цінності за твердженням М. Єнікеєва [12] та В. Загвязинського [10] слугують метою і методологічною основою функціонування виховних систем.

Отже, соціальна детермінованість сутності поняття «цінність» актуалізує подальшу нашу наукову діяльність в аспекті удосконалення цієї дефініції, що трансформується в поняття «загальнолюдська цінність».

На засадах фундаментальних наукових праць таких відомих вчених в галузі теорії цінностей, як С. Анісімов [11], А. Асмолов [16], В. Бездухов [6], В. Біблер [2], Г. Шевченко [5], які аргументовано довели фундаментальність соціальних цінностей в становленні особистості людини, розвитку її соціуму, який за твердженням М. Єнікеєва [12], є найвищою цінністю людського буття, ми здійснили визначення поняття «цінність». Сутність цієї дефініції ми розглядаємо як фундаментальне соціальне благо, що оптимально забезпечує продуктивне функціонування соціуму, соціальної справедливості, миру та захищеності людини, дотримання людської гідності і створення соціально-культурних умов досягнення високого рівня якості життя та самореалізації особистості.

Отже, викладена когнітивно-якісна інтерпретація сутності поняття «цінність» доводить, що значення явищ особистісно-соціальної практики людини, їх релевантність суспільним потребам та потребам індивідууму, окремих соціальних груп набирає аксіологічного статусу бути усвідомленою цінністю їх буття, яка актуалізує системне виховання загальнолюдських та національних цінностей людини, особливо учнівської молоді України.

Виявлені в процесі дефінітивного аналізу базових понять нашого дослідження, його семантичного поля конструкторні ознаки кожної дефініції дозволяють нам підійти до відображення сутності поняття «загальнолюдські цінності» як відображення змісту його генези в гносеологічному контексті нашої наукової роботи.

На засадах синергетичного, структурно-системного підходів та порівняльно-зіставних методів теоретичного дослідження генези аксіоматичних понять нашого дослідження ми відокремили з цих дефініцій (ціннісні орієнтації, потреби, цінність, виховання) якісні ознаки, які кумулювали в когнітивній, логічній, праксіологічній, поведінково-ціннісній та мотиваційно-потребнісній семантичних основах визначення генези дефініції «загально-людські цінності». При цьому процес визначення сутності вищезазначеного поняття базувався на теоретичних положеннях таких вчених в галузі теорії цінностей, як І. Бех [1], В. Григоренко [7], В. Сухомлинський [4],

Г. Шевченко [5], які переконливо довели полікомпонентну організацію «загальнолюдських цінностей», розглядаються ними як сукупність певних ціннісних констант їх особистісно-соціальної практики, цивілізаційного буття, в основі якого знаходяться: сенс життя; щастя, добро; громадянська повинність; відповідальність, дисципліна, гідність, совість, порядність; краса, духовність, віра, естетика, культура; мир, порозуміння, толерантність, поміркованість; спілкування, співпраця, співтворчість, взаємодопомога; норми, справедливість, демократія, гуманістичні установи та детермінанти; рівний доступ до сучасної освіти, культури, праці, збереження здоров'я; гармонія особистості, етносу, нації; мораль, право; результати соціально-ціннісної діяльності людини та суспільства; сім'я, колектив, соціальна група, суспільство тощо.

Враховуючи теоретичні та методологічні особливості закономірності викладеної генези поняття «загальнолюдські цінності» людини, суспільства, ми вважаємо за доцільне навести приклади цієї дефініції, що мають аксіологічну позицію в сучасній теорії цінностей та відображають ставлення їх авторів до філософської, соціально-культурологічної та суспільної генези цього феномену культури людини й суспільства.

Так, вчені в галузі теорії цінностей, такі як С. Бубнова [13], Б. Ломов [14], Л. Овсянецька [9], дефініційно «загальнолюдські цінності» розглядають як концепцію існування цінностей, що сприймаються людьми в різних культурах, їх віковому життєво-соціальному досвіді у формі наступного аксіоматичного змісту: суспільство, людина і її психологічне здоров'я; гідність, честь, праця, порядність; сім'я, колектив, особистість, на засадах яких людина ефективно соціально-ціннісно самовизначається та самореалізується.

Такі відомі вчені в галузі філософії та аксіології, як В. Біблер [2], В. Григоренко [7], розглядають поняття «загальнолюдські цінності» як дефініцію культурології, що характеризує сутність ідеалів, принципів, морально-етичних норм, прав, що мають аксіологічну пріоритетність в життєдіяльності людини, незалежно від її соціального статусу, національності, віросповідання, освіти, віку, статі.

Консолідовану думку по відношенню до аксіологічної сутності поняття «загальнолюдські цінності» формують такі вчені, як А. Асмолов [16], Г. Шевченко [5]. Вона полягає у сприйнятті цієї дефініції як системи цінностей, теоретично існуючих в площині моралі, етики, духовності, культури людини і суспільства, зміст яких не пов'язаний з конкретним історичним етапом, періодом розвитку суспільства або конкретною етнічною традицією. Загальнолюдські цінності (добро, чесність, духовність, особистість, здоров'я, сім'я, колектив, відповідальність, дисципліна, праця, толерантність, єдність тощо) виконують базову функцію аксіоматичних максимумів, що детермінують формування особистості в залежності від потреб суспільства.

В галузі філософії та соціології поняття «загальнолюдські цінності» розглядається такими вчени-

ми, як І. Бех [1], А. Маслоу [8], В. Загвязинський [10], які сприймають його у формі системи аксіологічних категорій, сутність яких відображає поняття, що входить в систему філософського вчення про людину як найвищу соціальну цінність, яка детермінує виникнення інших цінностей, що відображають загальні ідеали, мотиви, інтереси, потреби, уподобання, переконання, духовно-соціальні детермінанти, морально-етичні норми людської популяції, вільні від етичних традицій.

В наукових працях таких вчених в галузі педагогіки, соціальної педагогіки, культурології, як А. Асмолов [16], дефініція «загальнолюдські цінності» розглядається як феномен культури людини та суспільства, аксіологічна природа якої не залежить від класових інтересів, симпатій, уподобань, ідеологічних переконань; загальнолюдські цінності як система аксіологічних категорій (максим) однаково актуальна для представників усіх верств суспільства, окремих соціальних груп. Загальнолюдські цінності як форма індивідуальної та суспільної аксіологічної свідомості особливо потужно репрезентуються у світових релігіях. Конструктогенну позицію загальнолюдські цінності посідають в освітньо-виховних, соціально-педагогічних системах, які спрямовані на формування особистості у відповідності до морально-етичного ідеалу суспільства.

5. Апробація результатів досліджень

Одержані у ході дослідження результати знаходять своє використання у реалізації базових принципів виховання вищезазначеного феномену обумовлює гарантоване досягнення результатів виховання загальнолюдських цінностей особистості у студентської молоді, гуманітаризоване формування її здатності аксіологічно та морально-етично діяти в умовах ризику, конфлікту, морально-етичного вибору, командної діяльності, персональної відповідальності, дисципліни; теоретичне дослідження, методологічне обґрунтування конструктогенних властивостей соціально-культурних детермінант освіти, принципів та закономірностей виховання загальнолюдських цінностей особистості у студентів класичних університетів.

6. Висновки

Отже, викладені філософські, культурологічні, соціальні та особистісні закономірності генези загальнолюдських цінностей, феноменологія яких полягає у їх конструктогенній властивості, допомагають визначити процеси формування аксіологічно-структурованої особистості людини. У зв'язку з викладеним узагальненням постає актуальне питання нашого дослідження, яке пов'язане з необхідністю систематизувати низки теоретичних передумов психологічного та педагогічного вивчення закономірностей формування загальнолюдських цінностей. Вирішення цих питань у контексті системної генези цього аксіологічного феномену дозволить підійти до визначення сутності поняття «загальнолюдські цінності», їх структури та інструментальності в особистості студента на сучас-

ному етапі функціонування класичних університетів України.

Література

1. Бех, І. Д. Виховання особистості : підруч. для студентів вищих навч. закладів [Текст] / І. Д. Бех. – Київ : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Библер, В. С. Нравственность. Культура. Современность: Философские размышления о жизненных проблемах [Текст] / В. С. Библер. – Москва : Знание, 1990. – 64 с.
3. Долженко, В. О. Виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 Теорія і методика виховання / В. О. Долженко. – Східноукр. нац. ун-т імені Володимира Даля. – Луганськ, 2006. – 192 с.
4. Сухомлинский, В. А. Воспитание личности в советской школе [Текст] / В. А. Сухомлинский. – Киев : Рад. шк., 1965. – 205 с.
5. Шевченко, Г. П. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період [Текст] / Г. П. Шевченко, Х. М. Джабер. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 208 с.
6. Бездухов, В. П. Нравственно-ценностная сфера студента: диагностика и формирование [Текст]: монография / В. П. Бездухов, Т. В. Жирнова. – Москва : Моск. психол.-соц. ин-т, 2008. – 202 с.
7. Григоренко, В. Г. Професійно-педагогічна мотивація та технологія її формування : монографія [Текст] / В. Г. Григоренко. – Одеса : Вид-во ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2003. – 147 с.
8. Маслоу, А. Самоактуализированные люди: исследование психического здоровья [Текст] / А. Маслоу. – Санкт-Петербург : Евразия, 1999. – 320 с.
9. Овсянецка, Л. П. Ціннісні орієнтації як фактор життєдіяльності розвитку особистості [Текст] / Л. П. Овсянецка // Збірник наукових праць Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Серія : Філософія, соціологія, психологія. – 1998. – Вип. 2, Ч. 1. – С. 66–70.
10. Загвязинский, В. И. Педагогический словарь : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений [Текст] / В. И. Загвязинский, А. Ф. Закирова, Т. А. Строкова и др. ; под ред. В. И. Загвязинского, А. Ф. Закировой. – Москва : Академия, 2008. – 352 с.
11. Анисимов, С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление [Текст] / С. Ф. Анисимов. – Москва : Мысль, 1988. – 253 с.
12. Еникеев, М. И. Психологический энциклопедический словарь [Текст] / М. И. Еникеев. – Москва : ТК Велби, Проспект, 2006. – 560 с.
13. Бубнова, С. С. Методика диагностики индивидуальной структуры ценностных ориентаций личности [Текст] / С. С. Бубнова // Методы психологической диагностики / под ред. А. Н. Воронина. – 1994. – Вып. 2. – С. 144–157.
14. Ломов, Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии [Текст] / Б. Ф. Ломов. – Москва : Наука, 1984. – 445 с.
15. Фрейман, Г. О. Формування уявлень про загальнолюдські цінності у підлітків засобами мистецтва [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 Теорія і історія педагогіки / Г. О. Фрейман. – Східноукр. ун-т, Луган. держ. пед. ін-т ім. Т.Г.Шевченка. – Луганськ, 1997. – 24 с.
16. Асмолов, А. Г. О некоторых перспективных исследованиях смысловых образований личности [Текст] / А. Г. Асмолов, Б. С. Братусь, Б. В. Зейгарник и др. // Вопросы психологии. – 1979. – № 4. – С. 34–46.

References

1. Bekh, I. D. (2008). Upbringing of personality. Kiev, Ukraine: Lybid, 848.
2. Bibler, V. S. (1990). Morality. Culture. Modernity: Philosophical Reflections on life problems. Moscow, USSR: Znanie, 64.
3. Dolzhenko, V. O. (2006). Upbringing of spiritual values in students in polycultural area. Luhansk, 192.
4. Suhomlinskij, V. A. (1965). Upbringing of an individual in the Soviet school. Kiev, USSR: Rad. shk., 205.
5. Shevchenko, H. P., Dzhaber, Kh. M. (2004). Aesthetic education in higher educational establishments in Ukraine nowadays. Luhansk, Ukraine: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 208.
6. Bezduhov, V. P., Zhirnova, T. V. (2008). Moral and value sphere of the student: diagnosis and formation. Moscow, Russia: Mosk. psihol.-soc. in-t, 202.
7. Hryhorenko, V. H. (2003). Professional and pedagogic motivation and technology of its formation. Odessa, Ukraine: Vyd-vo PDPU im. K. D. Ushynskoho, 147.
8. Maslou, A. (1999). Self-actualized people: a study of mental health. Saint Petersburg, Russia: Evrazija, 320.
9. Ovsianetska, L. P. (1998). Value orientations as a factor of vital activity in personal development. Collection of Scientific Works of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University: Philosophy, sociology, psychology. Ivano-Frankivsk, Ukraine: Plai, 2 (part 1), 66–70.
10. Zagvjazinskij, V. I. (Ed.) (2008). Pedagogical vocabulary. Moscow, Russia: Akademiya, 352.
11. Anisimov, S. F. (1988). Spiritual values: production and consumption. Moscow, USSR: Mysl', 253.
12. Enikeev, M. I. (2006). Psychological encyclopedic dictionary. Moscow, Russia: TK Velbi, Prospekt, 560.
13. Bubnova, S. S. (1994). Diagnostic methods of structure of value orientations in personality. Methods of psychological diagnostics, 2, 144–157.
14. Lomov, B. F. (1984). Methodological and theoretical problems of psychology. Moscow, USSR: Nauka, 445.
15. Freiman, H. O. (1997). Forming the ideas about human values in teenagers through art. Skhidnoukr. un-t, Luhan. derzh. ped. in-t im. T. H. Shevchenka. Luhansk, 24.
16. Asmolov, A. G. (1979). About some prospective studies of semantic structures of the personality. Questions of psychology, 4, 34–46.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Роганова М. В.
Дата надходження рукопису 24.02.2015*

Осіпцов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра фізичного виховання, спорту та здоров'я людини, Маріупольський державний університет, пр. Будівельників, 129 а, м. Маріуполь, Україна, 87500
E-mail: oipcov_andrey@mail.ru

УДК 373.31:37.03

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.39152

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

© **І. А. Романова**

У роботі проаналізовано загальні тенденції в організації навчального процесу в початковій школі в традиційній системі навчання та в інноваційних авторських програмах, що безпосередньо впливають на формування інтелектуальних якостей молодших школярів. Визначено продуктивні напрями організації навчальної та позаурочної діяльності, які доцільно використовувати в процесі формування культури інтелектуальної діяльності учнів початкової школи

Ключові слова: молодший школяр, культура інтелектуальна діяльність, організація навчання, диференціація, інтегровані уроки

The paper analyzes the general trends in the educational process in elementary school in the traditional education system and innovative author programs, which influence the formation of the intellectual qualities of junior schoolchildren. Productive trends of academic and extracurricular activities that should be used in the process of forming junior schoolchildren's culture intellectual activity are determined

Keywords: junior schoolchildren, culture of intellectual activity, system of training, differentiation, integrated lessons

1. Вступ

Сучасна цивілізація сформувала новий соціум, насичений складною технікою, інтенсивними потоками інформації, високим рівнем міжособистісної взаємодії. Відповідно частка інтелектуальної діяльності, інтелектуальної культури в житті людини зростає. За таких умов інтелектуалізація, са-

мостійність і безперервність мають стати пріоритетними принципами навчання. І починати потрібно саме з початкової школи в силу особливої чутливості дітей молодшого шкільного віку до розвитку інтелектуальної сфери, а також формування основ навчальної діяльності як провідного виду діяльності в даному віці.